

Catechisatie over de kennis van de dood en opstanding van Christus, uitgesproken door ds. J.P. Paauwe op 9 september 1938 te Den Haag

Gezongen: Psalm 89:1, 2 en 3.

Gebed:

Heerlijk, algenoegzaam en aanbiddeijk Opperwezen, doe ons door Uw genade voor U ons nederbuigen. Gij zijt waardig dat men U zoekt, en wie U vindt, die vindt het leven en trekt van U een welgevallen.

Gij hebt ons geschonken gezondheid, krachten en vele andere zegeningen. Hoevelen zijn er die niet de voorrechten hebben die wij genieten mochten? Ook nu betoont Gij ons Uw goedheid door ons hier aanwezig te doen zijn en ons in aanraking te brengen met de waarheid. Doe het ons waarderen, en geef ons de waarheid te verstaan, te eren en lief te hebben. Doe ons spreken en horen in Uw vreze, tot verheerlijking van Uw Naam en tot zaligheid van onze onsterfelijke zielen.

Amen.

Wij spreken nog over de opstanding van de Heere Jezus. De vorige keer* hebben wij iets gezegd over de tijd waarin deze gebeurtenis heeft plaatsgehad, en over hetzelfde willen wij ook nu nog spreken. Wij hebben de vorige keer gezegd dat de opstanding van de Heere Jezus geschied is in het voorjaar. Nu zeggen wij dat zij heeft plaatsgehad op de derde dag na de kruisiging. Wanneer wij op onze manier tellen, dan komen wij nooit aan de derde dag. De Joden hadden de indeling van dagnachten, en nu moeten wij het zo zien dat van iedere dag een deel genomen wordt. Dan hebben wij een deel van de vrijdag, van de zaterdag en van de zondag, en zo komen wij aan drie dagnachten, drie dagen en drie nachten. Gedurende deze tijd is de Heere Jezus in het graf geweest.

Bij toeval geschiedt er niets. En dit is ook geen toeval geweest. De hand van de Heere is hierin op te merken. De bedoeling van de Heere hiermee is geweest dat men aan de ene zijde overtuigd zou zijn van de dood van

---

* Deze catechisatie is niet beschikbaar.

Christus, en dat men aan de andere zijde een waarborg in de korte tijd zou hebben, hiervan dat aan het lichaam geen verderving te zien zou zijn. Wat het eerste punt betreft, dit is te gewichtig om er niet even bij stil te staan. Het verblijf van drie dagen en drie nachten in het graf zegt ons dat Christus waarlijk gestorven is. En ik hoop dat u weet – niet slechts uit de Schrift, maar ook door uw eigen ervaring – van hoeveel gewicht deze wetenschap is: uit de dood van de Heere Jezus hebben wij het leven.

Wanneer leert een mens het leven kennen, het geestelijke leven? Wanneer hij in aanraking is gebracht met de dood van Christus. Zó staat het voor hem vast. En ik geloof wel dat het zó vast staat voor ieder van Gods volk. De aanraking met de dood van Christus veroorzaakt het leven. Deze aanraking met de dood van de Heere Jezus is door het geloof. En ik heb u meermalen gezegd in mijn prediking dat het geloof het middel is waardoor het bloed, het gestorte bloed van de Heere Jezus Christus, op onze consciëntie komt, en dat dit het leven veroorzaakt. En wat is het leven? Dat heb ik u ook dikwijls gezegd: dat is vergeving der zonde met het recht op het eeuwige leven en de wedergeboorte. Wanneer een mens door het geloof de offerande, het lijden en sterven, in het kort gezegd het bloed van de Heere Jezus op zijn consciëntie brengt, dan ervaart hij de zo-even genoemde weldaden. Men ervaart de vergeving der zonde, het feit dat de gelovige recht heeft op het eeuwige leven en op de tijdelijke goederen, en men ervaart ook de wedergeboorte. Wanneer het nu niet vaststond dat Christus gestorven was, dan zou dit alles op losse schroeven staan.

De Heere heeft gezegd: ‘Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven’ (Gen. 2:17). Die dus gegeten hebben van, de hand hebben uitgestoken naar de vrucht die ons ontzegd was, die zijn kinderen des doods. Naar het recht Gods leven wij niet; naar het recht Gods moeten wij sterven. En wij weten dat God van Zijn recht geen afstand doet, omdat Zijn recht en Hij één zijn. De rechtvaardigheid Gods en God Zelf zijn één. Dus waar wij overtreden hebben, zijn wij kinderen des doods.

Wanneer nu een mens dit waarlijk gelooft, dus, gelovende door zijn ervaringen bevindelijk zijn doodsstaat leert kennen, zijn schuldig-zijn, zijn dood-zijn voor de Wet, zijn geestelijk dood-zijn, dat wil zeggen dat hij onbekwaam is tot enig goed en geneigd is tot alle kwaad, wanneer hij die dood leert kennen – en het leren kennen van dit geestelijk dood-zijn is

de volstreekte voorwaarde voor het geloof – dan voelt en zegt hij dat God hem moet verstoten. Als hij dat meent, als zijn hart dat zegt, dan kan hij alleen behouden worden wanneer er Iemand voor hem gevonden wordt die de dood ondergaan heeft.

Dat zijn de twee wegen die openstaan. Hij moet zelf voor eeuwig te gronde gaan, óf hij moet dáárdoor gered worden dat er Iemand is Die voor hem de dood heeft ondergaan. Christus, de Zoon Gods, is het Die dit gedaan heeft. Dus dit moet de mens bekend zijn. Dit moet hem geopenbaard zijn, dit moet hem verklaard worden door de Heilige Geest. En wanneer het nu zover gekomen is dat een mens aan de ene zijde zijn doodswaardigheid, zijn vloekwaardigheid heeft leren kennen, en aan de andere zijde aan hem is geopenbaard dat een Persoon uit de heilige Drie-eenheid voor hem opgetreden is, de dood heeft ondergaan, dan kan het ware zaligmakende geloof een aanvang nemen, dan kan het geloof in oefening komen. Dit geloof wordt dáár dan ook geschonken. En is het geloof geschonken, dan komt het daar ook in oefening, dan wordt het daar werkzaam.

Ik heb dikwijls gezegd, en dat komt hier krachtig naar voren, dat een mens die het geloof ontvangen heeft in de eerste plaats werkzaam is met de hogepriesterlijke bediening van de Heere Jezus Christus, dus met de offerande. Tot deze offerande neemt de mens dan zijn toevlucht. Dat is dus de eerste werking van het geloof ten aanzien van de Persoon van de Heere Jezus Christus. Hij neemt tot Zijn offerande en Zijn Persoon de toevlucht, en grijpt dus de dood van Christus aan, de offerande, het bloed, en hij brengt dit tot zichzelf. Dat is de toepassing van de Heere Jezus op zijn ziel, en als hij dat doet, en vanaf het ogenblik dat hij dat doet, is hij aangenaam in de ogen Gods, Die Zich dan ook direct aan hem bekendmaakt als zijn genadige Vader in de hemel, welke Vader hem in Christus ziende, hem aanneemt in Christus Jezus. Dit is het waarachtige geloof betreffende zijn werking met de offerande, met het lijden en sterven van de Heere Jezus Christus. Dat is het fundament.

Wanneer het op losse schroeven gesteld zou zijn dat Christus gestorven is, dat Zijn lijden borgtochtelijk geweest is, dan bleef er van de christelijke religie niets meer over, althans wat mij betreft. U zou ze cadeau kunnen krijgen – er blijft niets van over. Daarom heeft Paulus gezegd in Gala-

ten 6 vers 14: ‘Maar het zij verre van mij dat ik zou roemen, anders dan in het kruis van onzen Heere Jezus Christus, door welken de wereld mij gekruisigd is, en ik der wereld.’

De wereld, dat ben ik en dat is u, dat is eenieder. Ieder mens is de wereld, en alle mensen vormen tezamen de wereld. Waar mensen zijn, is de wereld: ik, u en ieder afzonderlijk. En de apostel Paulus zegt dat hij der wereld gekruisigd is, dat hij dood is voor de wereld. En waardoor is hij dood? Door het kruis, of het lijden en sterven van de Heere Jezus Christus. Deze werking dus heeft het kruis, de offerande, op de ziel van een mens, wanneer deze mens namelijk het kruis van de Heere Jezus Christus omhelst. En dit is het geloof, het waarachtige geloof, en elk geloof dat hiervan afwijkt, is niet het rechte geloof.

Het geloof is een schepping Gods. Wij hadden gedachten over het geloof. Wij hadden voorstellingen van het geloof. Wij hadden van het geloof gehoord, en wat wij gehoord hadden, hadden wij geheel of gedeeltelijk over- of aangenomen, en tot op het geloof doet een mens niet anders dan overnemen; de één meer, de ander minder, maar overnemen doen we allemaal. Door lezen, door een dominee, door de omgeving nemen de mensen de dingen over. Maar daar is niets oorspronkelijks in. *Dit* geloof is echter niet overgenomen. *Dit* geloof wordt door de Hemel, door de Geest in het hart gewerkt, en niet zodra is het door de Heilige Geest in het hart gewerkt, of men ziet dat men er geheel vreemd tegenover staat, dus dat men het nooit gekend heeft. Men staat er geheel vreemd tegenover, en daaruit is gemakkelijk te concluderen dat men het nooit gekend heeft. En dit is ‘het geloof der werking Gods, die Hij gewrocht heeft in Christus, als Hij Hem uit de doden heeft opgewekt’ (Kol. 2:12, Ef. 1:19, 20). Het wordt ook genoemd: ‘het geloof der uitverkorenen’ (Tit. 1:1).

Ik heb gezegd: een mens heeft voorstellingen van en gedachten over het geloof. Vandaag heeft hij ze en morgen kan hij ze weer kwijt zijn. Er is niets vast in. Een mens kan elk jaar veranderen: hij kan vandaag atheïst zijn, morgen spiritist* en overmorgen weer wat anders. Maar als het geloof hem eigen is gemaakt, dan is hij niet meer te stuiten. Dat is de kracht van

---

* Aanhanger van de leer volgens welke de mens na zijn dood als geest voortleeft en met zijn nabestaanden in contact kan staan.

het geloof. Het hangt niet af van 's mensen willekeur. Hij laat God toe het in hem te werken, omdat het Gods gave is, zoals de apostel Paulus zegt (Ef. 2:8). En het is niet uit hem. Nooit kan iemand het zich door eigen inzichten verschaffen, om de eenvoudige reden: hij weet niet wat het is, het bestaat voor hem niet. Een mens voor wie het niet bestaat, en die toch, omdat hij met de christelijke religie in aanraking is, meent dat hij het zoekt, erom bidt, met het oog daarop de Bijbel leest, vergist zich in al deze uitspraken. Hij zoekt het niet; hij komt daarvoor niet onder de prediking, want hij kent het geloof niet. Dus er is niets in zijn ziel dat ernaar uitgaat, omdat hij het niet kent.

Daarom is het geloof een nieuwe schepping, een totaal nieuwe schepping. En het geloof is tegelijkertijd het middel om de dingen te beoordelen. Wie waarachtig gelooft, heeft een oordeel, niet over de mens, maar over de belijdenis van de mens. Over de mens behoort een christen zich geen oordeel aan te matigen. Ik heb van u niet te zeggen of u in de hemel komt, en u hebt het van mij niet te doen, behalve wanneer uw belijdenis niet deugt. Als ik het geloof heb, kan ik dat beoordelen; en ieder die het geloof heeft, beoordeelt het. Als uw belijdenis niet deugt, heb ik het recht om te zeggen: 'Als u met uw hart gelooft wat u met uw mond belijdt, gaat u voor eeuwig verloren.' Dat recht heeft ieder die gelooft, maar ook alleen zó. Met indrukken en gevoelens mogen wij beslist niet werken. Wij kunnen dus niet zeggen: 'Ik kan het niet aannemen van die of die.' Dat is goddeloos en in strijd met de liefde; wij hebben alleen te letten op de belijdenis. Dus wie een geloofwaardige belijdenis kan afleggen, die moet aangenomen worden als een kind van God. En als er dan geoordeeld wordt, is dat oordeel niet anders dan huichelarij. En dat komt meestal daaruit voort, dat het bij ons niet in orde is. Dat is doorgaans de oorzaak. En dan hangen wij een vroom kleed om, en één van de delen van die vrome mantel is dat men zegt: 'Ik kan het niet overnemen van die of van die.' En zo heeft deze vrome mantel nog andere delen ook.

Dus het waarachtig geloof stelt ons in staat om de dingen te beoordelen, en dat heeft alleen de gelovige. Het geloof is een heerschappij, omdat men de uitingen van de geesten kan beoordelen. En als een mens dat niet aanvoelt, is dat een bewijs dat hij het geloof niet heeft. Eén van tweeën: u moet in het midden laten of u een kind van God bent, of het werk Gods

moet in uw ziel opgeklaard zijn. En als dit zo is, weet u het onderscheid tussen schijn en wezen, tussen licht en duisternis, geloof en waangeloof. En als het niet opgeklaard is, kunt u zich ook niet houden voor een kind van God. Dus tot de eenvoudigheid moeten wij zijn teruggekeerd, want wij hebben een massa dwaasheden, en wij zijn van de eenvoudigheid in het geloof afgeweken.

Wat het geloof is, heb ik u nu voor de zoveelste maal gezegd. En waar dit geloof is, wordt de zaak in het hart van de mens opgeklaard, en dan is daar ons gevoel niet de maatstaf, niet de indruk, maar wat God ons toegefluiserd heeft in het oor van de ziel. En wat Hij ons toegefluiserd heeft, is wat in de Bijbel staat, en zo komt het Woord vanzelf naar voren, de Wet en het Evangelie. ‘Tot de Wet en tot de Getuigenis; zo zij niet spreken naar dit Woord, het zal zijn dat zij geen dageraad zullen hebben’ (Jes. 8:20).

En nu kunt u naar het geloof niet zoeken, er niet om bidden zoals het behoort, omdat u, als God het u niet geschonken heeft, niet weet wat het geloof is. Maar God geve dat gij intussen hoe langer hoe meer ervan overtuigd zijt geworden en moogt worden, dat dat onbekende, dat voor u onbekend is, waarvan in de predikatie en in de catechismus gesproken wordt, en waarvan u leest in de Bijbel en in de uitnemende geschriften van predikanten die vroeger in de Hervormde Kerk gesproken hebben, voor u noodzakelijk is; dat u van de noodzakelijkheid van dat onbekende hoe langer hoe dieper overtuigd moogt worden. Dat zal uw aandacht op één ding doen concentreren. Dat zal oorzaak zijn dat u aandacht schenkt aan één ding, en niet aan honderd. En hoe meer gij aandacht schenkt aan één ding, des te meer gemak zult u hebben. In al uw moeilijkheden zult gij meer gemak hebben.

Het eerste gemak, dat u al direct krijgt, is dat u een massa mensen laat praten, die met hun eigen opvattingen en gedachten u lastig vallen, en u voorschriften geven, en op allerlei wijze invloed zoeken uit te oefenen op uw ziel, op uw geest. Waarom, dat weten zij zelf niet, dat komt naar alle waarschijnlijkheid uit hun bestaan voort: zo zijn die mensen.

Een tweede gemak is dit dat u zegt: ‘Ja, ik heb wel wat ondervonden, dat zou ik nooit kunnen ontkennen. Maar ik voel dat er iets is – al ken ik het niet – dat ik móét hebben. En wat baat het mij nu dat ik wat ondervonden heb? Wat ik mis, dát moet ik hebben.’

Een derde gemak zou zijn dat u meer aandacht krijgt voor de uiteenzetting van de waarheid gelijk zij in Jezus is. Als u dus bijvoorbeeld onder de prediking zit, of als u de Bijbel of de geschriften van onze voorvaderen leest, dat u dan niet zo gemakkelijk dingen eruit neemt die er helemaal niet uit te nemen zijn, maar dat u merkt dat deze dingen u veel meer zeggen van uw gemis dan van uw bezit. Ik zal als voorbeeld Smijtegelt eens noemen. Daar wordt in gelezen, maar de mensen nemen eruit wat er niet in staat. Misschien heeft de schrijver daar enige aanleiding toe gegeven, dat laten wij liggen. Maar de mensen lezen erin wat er niet in is. Daarom zei ik eens jaren geleden, toen ik bij iemand op bezoek was die een boek van Smijtegelt las: ‘Dat is goed, maar lees er Van der Groe bij. Dan krijg je meer opmerking in betrekking tot de waarheid. Dan word je er misschien voor bewaard om allerlei zouteloze dingen te zeggen, die bovendien afwijken van de Schrift.’

Het is altijd het kenmerk van de bearbeiding van de mens door de Geest, dat hij die deze bearbeiding deelachtig is, veel meer let op zijn gemis dan op wat hij heeft. En dat gaat door tot het eind van zijn leven, ook al is hij begenadigd. Dat is het kenmerk, dat is een onbedrieglijk kenmerk van de weg des Geestes in het hart. En het spreekt vanzelf dat dit de enige juiste opvatting is, ik zou haast zeggen: de klassieke opvatting, de allerbeste opvatting. Christen zijn wij hier op aarde niet, wij moeten het nog worden. Dat wil niet zeggen dat de gelovigen het niet waren en zijn; zij hebben die naam ontvangen. Maar door de bearbeiding door de Geest krijgen wij meer te letten op gebrek en gemis, dan op wat wij ontvangen hebben. De apostel Paulus zegt: ‘Vergeet hetgeen achter is. Wij strekken ons uit naar hetgeen vóór is’ (Filipp. 3:14). Dat is het Bijbelse woord.

Gezongen: Psalm 118:10 en 11.

Gebed:

Dat wij door Uw genade oren en ogen mochten hebben voor de grote werken Uwer handen in de schepping, maar ook in de eerste plaats in de herschepping, voor de waarheid dat Gij waart in Jezus Christus de wereld met Uzelven verzoenende, hun zonden hun niet toerekenende en hebt het woord der verzoening in ons gelegd. Waar ons de weg gebaad en de deur

opengesteld is, doe ons door Uw genade en Geest deze weg betreden, door deze deur ingaan.

Zegen wat gesproken is, laat ons niet los, schenk ons Uw genade, Geest en leiding.

Amen.

Voorbereidingspredikatie gehouden door ds. J.P. Paauwe op 12 november 1952 te Den Haag

Gezongen: Psalm 119:1, 2 en 3.

Gelezen: Mattheüs 22:1-14.

Gebed:

Doe ons, Heere, dit ter harte nemen. Het gaat erom dat we een bruiloftskleed aanhebben. In eigen kledij kunnen we voor U niet bestaan. En nu is het bruiloftskleed geweven; het wordt ons aangeboden. Leer het ons recht verstaan, en doe het ons aannemen, en laat ons ons ermee laten bekleden.

Gij hebt ons bewaard, zodat wij nog aan de avond van deze dag hier met elkander mogen tezamen zijn. Het had anders kunnen wezen, en het is Uw goedheid dat het is zoals het is. Dat Uw goedertierenheden ons leiden mogen tot U! Geef ons in de opening van onze lippen Uw Getuigenis en doe ons zeggen wat waarachtig is. Doe ons spreken in eenvoud en oprechtheid des harten, bedoelende Uw eer en de zaligheid van ons en die van anderen.

Gedenk ons, maar wil ook denken aan hen die verhinderd zijn door ziekte. Er zijn er onder ons die ernstig ziek zijn. Ontferm U over hen, in betrekking tot ziel en lichaam beide, zo mogelijk, maar vooral in betrekking tot hun onsterfelijke geest. Dat de invloed, de werking van Uw Heilige Geest hen moge brengen tot de kennis of tot de vernieuwde kennis en tot de aanbidding van Uw Naam. Eén uit ons werd gisteren begraven. Gedenk zijn betrekkingen; en laat het hun tot rijke zegen zijn. Het spreekt van verlies, maar tegelijkertijd zegt dit en ieder verlies, dat alles bestemd is om voorbij te gaan, en dat het er nu voor ieder mens op aankomt iets te bezitten dat hieraan niet onderhevig is.

Wil Uw Kerk onderhouden, over de ganse aarde. En wil U ontfermen over het mensdom, over ons volk, over de regering, de koninklijke familie. Ach, de toestand is U bekend. Dat komt ervan, wanneer Gij wordt verlaten. Doe eens zien dat *dit* de oorzaak is.

Amen.

Gezongen: Psalm 24:2 en 3.

Het is, mijn zeer geachte toehoorders, ons voornemen om op woensdag 3 december in de plaats waar ik Nederlands Hervormd predikant ben geweest, de tafel des Heeren te doen aanrichten. Wij hebben met het oog daarop in onze laatste samenkomst in Bennekom een woord van voorbereiding gesproken, en wij willen dit ook in deze ogenblikken doen. Niet omdat het in Bennekom niet voldoende geweest is, maar omdat, gelijk vanzelf spreekt, er zovelen die hier tegenwoordig zijn, er toen niet waren.

Het sacrament van het Heilig Avondmaal is het sacrament van de groei. Het veronderstelt het sacrament van de Heilige Doop. Dit sacrament van de Heilige Doop is het teken en zegel van de geboorte. U weet dat de Heere Jezus eens sprak: 'Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, tenzij dat iemand wederom geboren wordt, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien' (Joh. 3:3). Als nu deze wedergeboorte heeft plaatsgehad, dan vindt de mens aan wie deze weldaad geschonken is, in de leer van de wedergeboorte, in de leer van de Doop zoals wij deze vinden in het Formulier van de Heilige Doop, uitgedrukt en beschreven hetgeen hij nu door de genade en de werking van de Heilige Geest heeft ondervonden. Het is dus duidelijk, waar het sacrament van het Heilig Avondmaal teken en zegel van de groei is, dat er moet wezen, vooraf moet zijn, het sacrament van de Heilige Doop, of het teken en zegel van de geboorte, van de ingang, van de inlijving in de Kerk van Jezus Christus.

'Voor wie', zo vraagt onze catechismus, 'is het Avondmaal des Heeren ingesteld?' En toehoorders, het is noodzakelijk dat we van deze vraag ons nauwgezet rekenschap geven. Ons formulier zegt dat Christus het Heilig Avondmaal ingezet heeft voor de gelovigen. En dat is waar. Want zo staat er in het heilig Woord: 'Al wat uit het geloof niet is, dat is zonde' (Rom. 14:23). Als men niet gelooft, dan leeft men niet; ons ontbreekt dan het

geestelijke leven. En wanneer men niet leeft, dan kan men niet eten, ook niet onderscheiden.

Voor de gelovigen. Dus voor degenen die in Christus zijn. Want het geloof is de vereniging met Christus. Die gelooft, verenigt zich met de Heere Jezus Christus. Voor hen die gerechtvaardigd en geheiligd zijn. Want rechtvaardiging en heiliging zijn vruchten van een waar zaligmakend geloof, zoals u vinden kunt in Romeinen 5 vers 1 en in Handelingen 15 vers 9. Voor hen die in het verbond zijn. Want het Heilig Avondmaal is, evenals de Heilige Doop, teken en zegel van het verbond der genade.

Mogen alleen zij toegelaten worden die wedergeboren zijn? Neen, toehoorders, toegelaten mogen worden allen die gezond in de belijdenis zijn en door hun leven geen ergernis geven. Het is altijd de overtuiging van de Kerk van Jezus Christus geweest dat er door ons over het hart niet mag worden geoordeeld. Maar dit neemt natuurlijk niet weg dat ieder geroepen is om zichzelf te onderzoeken of voor hem persoonlijk het Heilig Avondmaal ingesteld is. Als iemand gelooft, dan wordt hij veranderd, veranderd van staat en hart beide. Hij wordt van staat veranderd door de rechtvaardigmaking. Hij wordt van hart veranderd door de wedergeboorte. Wanneer er dan gezegd wordt dat men zich zal onderzoeken, dan moet men zich niet verliezen in allerlei algemeenheden, maar zich afvragen of men veranderd is van hart en staat. Nog eens: van hart door de wedergeboorte, van staat door de rechtvaardigmaking.

Er moet dan een onderzoek plaatshebben. De Heere eist van de Zijnen dat zij dit zullen doen. In 1 Korinthe 11 vers 28 vinden we immers: 'Maar de mens beproeve zichzelf, en ete alzo van het brood en drinke van den drinkbeker.' 'Beproeve zichzelf', want ieder moet zijn eigen geloof leven.

Het is mogelijk zich te onderzoeken. De mens weet wat er tussen God en zijn ziel is omgegaan en nog omgaat. Het is hem bekend of – zo dit waarlijk geschied is – hij geworden is voor God een zondaar, een zondaar zonder meer, en Zich de Heere in dat ogenblik, in het ogenblik waarin alles onder de voeten wegzank, Zich heeft geopenbaard. Het is hem bekend – nog eens: als hij een begunadigde is – wat op dit alles gevolgd is. Hierom zeg ik dat het onderzoek kán plaatshebben.

Maar het móét ook plaats hebben, omdat het van zo groot gewicht is.

Want die aanzit, spreekt het uit dat hij een gelovige is, dat hij gerechtvaardigd en geheiligd is, dat hij in een verbond met God staat, dat de Heere voor hem alles is, dat hij niet van *déze* wereld maar van een andere wereld is, enzovoort. Als dit nu zo niet was, wanneer hij zich hierin vergiste, zich bedroeg, dan zou dat toch verschrikkelijke gevolgen kunnen hebben?

Bij het onderzoek hebben we behoefte aan een leidraad. Ik heb al gezegd dat wij ons in algemeenheden niet moeten verliezen. Deze leidraad hebben we in onze catechismus. In de 30e afdeling, in het laatste gedeelte, vinden we de vraag: *‘Voor wie is het Heilig Avondmaal ingesteld?’* Dat is dus de vraag. En op deze vraag moet een antwoord wezen, een zodanig antwoord dat er van zelfbedrog geen sprake meer kan wezen. Wij doen dus goed wanneer wij op het antwoord dat in de catechismus gegeven wordt, nauw achtgeven. Dit antwoord is u bekend: *‘Voor degenen’*, dus de Heere heeft Zijn Heilig Avondmaal ingesteld, *‘voor degenen die zichzelf vanwege hun zonden mishagen...’*

Hier hebben we de gehele leer van de overtuiging, van de overtuiging van zonden. De overtuiging van zonden is een werk van de Heilige Geest. En hier wordt door de Heilige Geest gebruikgemaakt van middelen. Deze middelen zijn: de Wet én het Evangelie. Niemand kan de Heere Jezus Christus met Zijn schatten en gaven op de rechte prijs stellen wanneer bij hem niet voorafgegaan is een werk van overtuiging.

Wanneer de Heilige Geest een mens door middel van de Wet overtuigt, dan komt deze mens te staan voor de eis van de Wet, welke eis is God lief te hebben boven al en zijn naaste als zichzelf. Hij ziet dan dat hij aan deze eis niet voldoet. En nu leert hij verstaan hoe de Wet hem en al het zijne vervloekt. Deze mens is nu een zondaar. Geen heilige, ook geen mens die enige heiligmaking bezit. Een zondaar. En er is in zijn gemoed angst, vrees, vertwijfeling.

De overtuiging door de Heilige Geest van zonde door het Evangelie is het volgende. Een mens wordt dan geplaatst voor de komst en voor het lijden en sterven van de Heere Jezus. En hierin ziet hij zijn zonden nog op een andere wijze. Hij wordt hier vervuld van de diepste walging van zichzelf. Want hier zijn het niet de Joden, maar hijzelf is het. *‘Alle oog zal Hem zien, ook degenen die Hem doorstoken hebben; en alle geslachten der aarde zullen over Hem rouw bedrijven’* (Openb. 1:17). Maar tegelijkertijd ver-

staat hij hoe God uit eeuwige liefde de zonde van de wereld verzoenende was in Christus Jezus.

En dan vervolgt onze catechismus: *‘Voor die... nochtans vertrouwen dat deze’* – al hun zonden – *‘hun om Christus’ wil vergeven zijn, en dat ook de overblijvende zwakheid met Zijn lijden en sterven bedekt is.*’ Als een mens overtuigd is op de wijze zoals wij nu in korte trekken u hebben gezegd en u al zo menigmaal hebben gezegd, en Christus hem geopenbaard is, dan heeft het volgende plaats. Hij vestigt de aandacht op wat hem geopenbaard is. Hij gaat uit zichzelf en hij verenigt zich met de Heere Jezus. Het gevolg hiervan is dat Christus in hem en hij in de Heere is. Hij en de Heere Jezus vormen nu een eenheid. En nu komt de heilige redenering, welke deze is: *‘Heeft God in Christus de zonden gestraft, en heeft Hij, nadat Zijn Zoon geleden heeft en gestorven is, de Heere Jezus opgewekt, opgenomen en doen plaatsen aan Zijn rechterhand – al welke zaken tekenen, bewijzen zijn van het verzoend zijn, van het bevredigd zijn van de Vader – zo volgt, waar God, Die het recht liefheeft, toch niet tweemaal eisen zal, dat ik in de Heere Jezus rechtvaardig en God toegewijd ben, een heilige ben.’* Dit is in het kort gezegd wat de leer van de vergeving der zonden is. Geen belofte, geen aangename gestalte, geen hartstochtelijke bewegingen, niet het gezicht van een man aan het kruis, geen fantasieën, maar werkzaamheden des geloofs, eenvoudig, oprecht, godverheerlijkend, zielzaligend.

En dan wordt er geëindigd met deze woorden: *‘...die ook begeren hoe langer hoe meer hun geloof te sterken en hun leven te beteren.’* Het geloof is eigenlijk alles. Het kan daarom en het moet daarom alles genoemd worden, omdat het Hem Die onmisbaar is aangrijpt. Dit is de begunadigde bekend. En nu ondervindt hij dat zijn geloof nog maar zwak is. En zo heeft hij een verlangen naar de versterking van zijn geloof. En hiertoe slaat hij de weg van de middelen in. Deze middelen zijn: de verkondiging van het Woord, de bediening van het heilig sacrament, en het onderzoek en de overdenking van de waarheid, van de waarheid gelijk zij in Jezus is. Zo schrijft de apostel Petrus: *‘Als nieuwgeboren kinderkens, zijt zeer begerig naar de redelijke onvervalste melk, opdat gij door dezelve moogt opwassen’* (1 Petr. 2:2). Het is de éne begeerte waarvan in de 27e Psalm wordt gesproken: *‘Eén ding heb ik van den HEERE begeerd, dat zal ik zoeken: dat ik al de dagen mijns levens mocht wonen in het huis des HEEREN, om de*

lieflijkheid des HEEREN te aanschouwen, en te onderzoeken in Zijn tempel' (vs. 4). Hiermee is gezegd wat eigenlijk het leven van een christen is.

'...en hun leven te beteren.' Het geloof is niet het zwakke ding waar de godsdienstige mensen het voor houden. Het geloof is een sterke zaak. Het is een nieuwe schepping! Dat betekent dit: Als een mens gelooft, dan wordt hij gewaar dat hij er *is*. Hij was er niet. Dit ondervindt hij dan óók. Hij was er niet, namelijk niet in betrekking tot het Koninkrijk Gods. Maar nu is hij er. Hij was buiten, en hij is nú binnen. Hij is dus opnieuw geboren, wedergeboren, geboren uit God. En nu is zijn begeerte dat het nieuwe leven moge versterkt worden. Het beeld Gods, dat verloren ging door de val, is enigermate in hem opgericht, en hij wenst dat de trekken van dit beeld duidelijker mogen worden. Zo wenst hij zijn leven te beteren.

Toehoorders, laat niet na u te onderzoeken. Ge moet niet zeggen: 'Och, wat zal ik mij onderzoeken. Ik weet toch wel dat ik er buiten ben.' Zo moet u niet spreken. Trouwens, wanneer u zo goed weet dat u geen deel hebt aan de goederen die de Heere Jezus Christus voor Zijn volk heeft verworven, dan diende dat toch nog wel van invloed op u te wezen! Want geen deel te hebben aan de Heere Jezus en aan Zijn zegeningen, dat betekent buiten God te zijn, zonder Hem te wezen, en het betekent ook zonder hoop te leven. En als u nu in deze toestand eens kwam te sterven – en dat kan toch elk ogenblik plaatshebben – wat dan? Schrikt u niet voor de eeuwigheid? Goed of slecht, gelukkig of ongelukkig – schrikt u daar niet voor? Ach, wil de tijd des levens kostelijk achten! Een mens kan zo'n arme worm gemaakt worden, bijvoorbeeld wanneer hem iets overkomen is, of als hij ziek, ernstig ziek is. Dan betekent de mens zo helemaal niets meer. Niet dat hij ooit iets betekend heeft, maar dan is het zichtbaar en voor hem voelbaar. Dit zou ons tot twee dingen moeten brengen: Ten eerste tot het vastmaken van onze roeping en verkiezing. En ten tweede: veel te zwijgen, onze mond niet voorbij te praten, veel te zwijgen, een ander in zijn waarde te laten, hem niet te beoordelen – zichzelf te veroordelen, steeds dieper, hartelijker, oprechter.

En wanneer u zich onderzoekt, dan moet u niet menen dat het erom gaat dat er in het geheel geen moeilijkheden meer zijn bij de vaststelling van uw staat. Zover zal het allicht niet komen. Maar u moet zich afvragen of de onderhandeling plaatsgehad heeft, en of deze nog plaatsheeft. Gaat u

maar eens na wat het is een verbond met God te maken. De gegevens hiervan kunt u vinden in de Heilige Schrift. En wanneer u dan deze gegevens gevonden hebt, vraagt u zich dan maar af of door u het verbond gemaakt is, en of u dit nóg doet.

Gaat u aanzitten, doe het door genade met een hartelijk verlangen naar de Heere. Laat uw hart en uw vlees beide uitroepen tot God Die leeft. Laat geen enkele zonde bij u de overhand hebben. Komt gij u te misgaan in het een of ander, in klein of groot, belijd dan wat er gebeurd is. Want iedere zonde is een verbreking van het verbond, zoveel in óns is. Belijd en keer weder. Sta naar oprechtheid, *naar oprechtheid*. Laat het geheel vlak zijn tussen u en God. Laat het vlak zijn tussen de Heere en uw ziel als u naar bed gaat, en laat uw laatste gedachte aan de Heere wezen. Laat het vlak zijn tussen de Heere en uw ziel als u opstaat, en laat de eerste gedachte van u zijn aan de Heere.

Wie geen recht heeft om aan te zitten – niet wie méént geen recht te hebben, maar wie geen recht heeft om aan te zitten – zal de deur van het Koninkrijk Gods niet geopend vinden. Hij is buiten, en hij zal buitengesloten zijn voor eeuwig! Deze uitspraak moet u doen sidderen en beven. Ze moet u aangrijpen, en u moet geen rust meer hebben. Láát u bearbeiten. Werp eens al uw gedachten en opvattingen weg; houd u eens niet aan deze dingen vast. Staak het redeneren eens, en laat u bearbeiten. Laat u bearbeiten door het Woord en door de Geest. ‘Verhardt u niet, maar laat u leiden’, Psalm 95 (vs. 4 ber.).

Dat een mens niet bekeerd wordt, dat hij zijn ganse leven maar zo door gaat zonder tot enige vastheid van zijn staat te komen, dat is alleen omdat hij zich niet laat bearbeiten. Hij houdt wat vast. En wat hij vasthoudt, dat is zonde. Want ieder die buiten Christus is, leeft in de zonde. Er staat ook in het Woord: ‘Laat los, en gij zult losgelaten worden’ (Luk. 6:37).

En als u hier geen raad mee weet – er is een God in de hemel, Die u alles bekend kan en wil maken. Bedenk dat er van een geloofsonderhandeling met de Heere geen sprake is voordat gij eerst geworden zijt die ge zijt: zondaar, zondaar voor God, en gij ontvangen hebt een openbaring van een God in Christus Jezus. Houd het er niet voor dat dit een aangename gestalte of een tekst of een of ander gezicht zou zijn. Het is wat anders. Het is waarheid in Jezus. Maar áls deze openbaring plaatsgrijpt, wend u dan naar

de Heere, kleef Hem aan, werp u op Hem en zeg: ‘Ik laat U niet los, voordat Ge mij zegent.’ Laat uw weg in dit leven zijn: achter de Heere aan. En dan zal uw einde vrede wezen, vrede en blijdschap in God.

Amen.

Gebed:

Dat we U erkentelijk zijn mochten, Heere, dat U dit nog geschonken hebt. Het had al van ons kunnen zijn weggenomen. De tekenen zijn er wel naar, dat het ook eenmaal zal plaatsgrijpen. Laag hangen de wolken. Doe ons nu dan in deze tijd van vrede ons heil zoeken, en niet rusten voordat we gevonden hebben – gevonden hebben U bij Wie de fontein des levens is, U uit Wie en door Wie en tot Wie alle dingen zijn, U Wiens juk zacht is, Wiens last licht is, U Die niet doet naar zonden en niet vergeldt naar ongerechtigheden, U Wiens Woord gewis is, eeuwig zeker, slechten wijsheid gevende.

O, laat er een goede gedachte van U in ons hart zijn. Laat ons U loven, danken en prijzen. Laat ons zeggen: God is goed, machtig, bekwaam en gewillig. Laat ons verfoeien onze eigen wegen, laat ons hebben en houden een gevoel, een steeds dieper wordend gevoel van zelfwalging. Laat ons met de prediking, met wat in Uw Woord staat, werkzaam zijn tot eer van U, tot heil van onszelf. Laat ons op geen ding acht geven, noch ons leven dierbaar houden voor onszelf. Laat ons achter U aankomen. Laat ons ook niet letten op onszelf, op wat we denken, zouden willen, begeren. En laat ons evenmin letten op onze naaste, wat die zou willen. Laat ons slechts in deze woestijn zien op U, de tegenbeeldige wolkkolom en vuurkolom, en doe ons U volgen in dagen van voorspoed, maar ook in die van tegenspoed. Laat ons U volgen in een ziekbed, in smartelijk lijden van het lichaam, in aanvechtingen van de ziel. Laat ons U volgen in de dood.

Amen.

Gezongen: Psalm 27:3.

Th. van der Groe over vraag en antwoord 81 van de Heidelbergse Catechismus

Het eerste nodige vereiste dat volgens de onderwijzer (in de Heidelbergse Catechismus) in alle ware gelovige avondmaalgangers gevonden moet worden, is dat zij *zichzelf vanwege hun zonden moeten mishagen*. Dat wil zeggen dat zij door de overtuigende genade van des Heeren Geest, inwendig in zich moeten hebben: een rechte kennis van hun zonden en ellenden; van hun goddeloosheid, zowel de aangeboren als de werkelijke en walgelijke onreinheid van de ziel; van hun verdoemenswaardigheid, hoe zij liggen onder Gods rechtvaardige vloek en toorn en in de macht en heerschappij van de satan; en van hun uiterste machteloosheid in zichzelf om iets, ook maar het allerminste, tot hun zaligheid of verlossing te kunnen doen of in het werk te stellen. Tevens, dat zij over deze hun zonden en ellenden ook inwendig in hun harten recht vernederd, verootmoedigd en verslagen moeten zijn voor de Heere, en zichzelf daarom moeten mishagen, zichzelf verfoeiende dat zij zulke vuile, gruwelijk onreine en walgelijke zondaars zijn, die in hun schandelijke boosheid alzo tegen de Heere gezondigd hebben, en geneigd zijn om steeds met gedachten, woorden en werken tegen Hem te zondigen. En zij moeten daarvan inwendig een waar berouw en ongeveer leedwezen hebben en een hartelijke droefheid die naar God is.

Ziedaar, geliefden, een zodanig inwendig mishagen aan onszelf komt voort uit de rechte kennis van onze zonden en ellenden. Want dan vinden wij niets goeds meer in ons, maar beschouwen wij onszelf van alle kanten als geheel onreine en walgelijke zondaars, die ten hoogste schuldig en verdoemelijk zijn voor een heilig en rechtvaardig God. Dit maakt dat wij onszelf als een geheel gruwelijk, walgelijk en machteloos ding, ten enenmale laten varen, en al ons vertrouwen, troost en hulp buiten onszelf, in Christus en Zijn genade zoeken. Zo was het met Efraïm, die uitriep: ‘Zekerlijk, nadat ik bekeerd ben, heb ik berouw gehad, en nadat ik mijzelf ben bekendgemaakt, heb ik op de heup geklopt; ik ben beschaamd, ja, ook schaamrood geworden’ (Jer. 31:19).

Een zodanig mishagen aan zichzelf, diepe schaamte en verootmoediging voor de Heere, vanwege de zonden, is in alle ware gelovigen, hoewel niet altijd, en niet in allen in dezelfde trap en mate, maar naarmate hier een

ieder licht en genade van de Heere ontvangt. Want de Heere belooft het geheel Zijn volk, als een weldaad van Zijn verbond met hen: ‘Dan zult gij gedenken aan uw boze wegen en uw handelingen die niet goed waren; en gij zult een walging van uzelf hebben over uw ongerechtigheden en over uw gruwelen’ (Ezech. 36:31).

Ziedaar, geliefden, dit is dan nu het eerste noodzakelijke vereiste dat in ons moet zijn, dat wij onszelf also vanwege onze zonden mishagen. Wie dan nu geen rechte kennis van zijn zonden heeft en daarover niet waarlijk voor de Heere vernederd, verootmoedigd en verslagen is, maar die meent dat er nog iets goeds in hem is, en die nog enige troost en behagen in zichzelf kan vinden, zo een mag geenszins zich tot het Avondmaal des Heeren begeben.

Hierop laat de onderwijzer een tweede, niet minder nodig vereiste in alle ware avondmaalgangers volgen, dat zij *nochtans ook moeten vertrouwen dat hun zonden om Christus’ wil vergeven zijn.*

Het mishagen aan zichzelf vanwege de zonden is alleen niet genoeg. O nee, daar moet door de genade van de Heilige Geest een waar en oprecht geloof in de ziel bijkomen, waardoor wij – die also vermoeid en belast met onze zonden en ellenden zijn, en niet de allerminste troost of hulp in onszelf kunnen vinden – de ogen van onze ziel slaan op de Heere Jezus, zoals Hij ons door God in het Evangelie als Borg, Middelaar, Hoofd en Koning wordt aangeboden en voorgesteld. Wij erkennen Hem nu als ten volle bekwaam, algenoegzaam en gewillig om ons uit enkel vrije genade van alle zonden te verlossen, met God te verzoenen, te heiligen, te bekeren, en wenden ons nu ook geheel tot Hem, met verzaking van onszelf en van alles, en met de begeerte om onszelf met Hem ten nauwste te verenigen en in Hem alleen gevonden te worden. En zo grijpen wij Hem met Zijn sterkte en gerechtigheid in een waar geloof aan, tot onze rechtvaardiging en heiliging, alleen op Hem vertrouwende en op Zijn volheid en genade, om zo de vergeving van onze zonden en de eeuwige zaligheid, alleen door Hem om niet te verkrijgen.

Ziedaar, zo’n gelovig toevlucht nemen tot de Heere Jezus, met al onze zonden en ellenden, en zo’n neerwerpen van onszelf op Hem, op Zijn algenoegzaamheid en vrije genade, om behouden te worden, is het tweede vereiste dat noodzakelijk in een recht gelovige avondmaalsganger gevonden moet worden.

Waar dit gelovig vertrouwen op Christus en Zijn genade niet waarlijk in iemand is, en waar nog iets anders, buiten of naast Christus, tot een grond van zaligheid gelegd wordt, daar kan noch mag iemand het Heilig Avondmaal des Heeren gebruiken. Doet hij dat toch, zo maakt hij zich, door zijn ongelovigheid en versmading van Christus en Zijn genade, schuldig aan het lichaam en bloed des Heeren, hoewel hij het in zijn blinde onwetendheid doet. Wie echter zichzelf alzo door de kracht van de Heilige Geest in een oprecht geloof als een arm, verloren zondaar wendt tot de Heere Jezus en tot Gods vrije genade in Hem, die heeft ook zeker dit vertrouwen des geloofs in zijn hart waarvan de onderwijzer hier spreekt, en hij oefent dat, namelijk dat ons alle zonden om Christus' wil vergeven zijn. Want dit is de grote belofte van het Evangelie, en daarvan geven al de profeten getuigenis, 'dat een iegelijk die in Christus gelooft, vergeving der zonden zal ontvangen door Zijn Naam' (Hand. 10:43).

Te zeggen dat men de Heere Jezus begeert en met het hart in Hem gelooft, zonder te vertrouwen dat wij in Hem hebben de verlossing door Zijn bloed, namelijk de vergeving der misdaden naar de rijkdom Zijner genade (Ef. 1:7), is een bedrieglijk schijngeloof. Want wie waarlijk met zijn hart in Christus gelooft, die neemt Hem op grond van de belofte van het heilig Evangelie met al Zijn weldaden aan, die omhelst Hem als een algenoegzame, volkomen en gewillige Zaligmaker, die eigent zichzelf Christus' gerechtigheid en al Zijn verdiensten toe, en die vertrouwt alzo met zijn hart, op grond van Gods genadige beloften, dat Hem al zijn zonden om Christus' wil vergeven zijn.

Want dat niet te geloven noch te vertrouwen, is Christus niet te erkennen en aan te nemen voor een volkomen en algenoegzame Zaligmaker, maar Hem en Gods beloften door ongelooft te verwerpen. De onderwijzer stelt ons hier dus niets voor dat de eigenlijke aard en natuur en de werkzaamheid van het ware geloof te boven gaat. Nochtans is het ook zeker dat dit ware geloof en dit vertrouwen van de vergeving van zonden, dikwijls in Gods kinderen nog zeer zwak en onvolkomen is, en met veel twijfel van het vlees en bestrijding door satan gepaard gaat. Maar daartegen moeten zij zich, door de kracht van de Heilige Geest, steeds te weer stellen, om dat te overwinnen, en om hun geloof meer versterkt te krijgen, zoals de onderwijzer dat ook dadelijk zal leren. Als dit dan waarlijk en oprecht in iemand

zo gevonden wordt, die mag en moet ook vrij tot des Heeren Avondmaal toegaan, hoe zwak en klein zijn geloof ook zou mogen zijn – maar dat het slechts oprecht zij, en hij Jezus Christus geheel en alleen voor zijn Zaligmaker, Koning en Verlosser begeert te hebben en aan te nemen, met verzaaking van alles buiten Hem.

Hierop laat de onderwijzer nu nog een derde noodzakelijk vereiste volgen, dat naast de twee vorige ook in alle rechte avondmaalgangers moet gevonden worden. Het bestaat hierin dat zij ook *moeten begeren hoe langer hoe meer hun geloof te sterken en hun leven te beteren*. Dat wil zeggen dat er in ons moet zijn een oprechte lust en een ware begeerte van het hart om onszelf hoe langer hoe meer te verzaken, en ons hoe langer hoe meer aan de Heere Jezus over te geven, en door het geloof met Hem verenigd te worden, en ook om door Zijn genade hoe langer hoe meer afstand te doen van alle zonden, en in ware heiligheid en godzaligheid toe te nemen voor God en de mensen.

Dat dit in ons zo waarlijk moet zijn, geliefden, om op een rechte wijze des Heeren Avondmaal te kunnen gebruiken, blijkt zeer duidelijk uit de aard en natuur van de zaak zelf. Want het Avondmaal des Heeren is eigenlijk hiertoe verordineerd en ingesteld, opdat alle ware gelovigen erdoor zouden versterkt worden in hun geloof, door de genade van de Heilige Geest, en opdat zij in ware heiligheid en godzaligheid hoe langer hoe meer zouden opwassen, vorderen en toenemen. Welnu, zal het Avondmaal des Heeren dit oogmerk werkelijk in ons kunnen bereiken, dan moet er toch immers noodzakelijk in ons een hartelijke lust en begeerte zijn om ons geloof alzo te sterken, en ons leven alzo te beteren?

En zeker, die lust en begeerte is inwendig in alle ware gelovigen. Zij ligt in de grond van hun hart opgesloten, door de vernieuwing door de Heilige Geest. Want als het ware geloof in iemands ziel is, dan moet zo iemand alleen door of uit het geloof leven, en al zijn zaligheid en verlossing daardoor van de Heere verkrijgen. Hieruit volgt dat zo iemand dan ook zeer veel belang stelt, of wenst te stellen, in de staat en toestand van zijn geloof en in de versterking en vermeerdering ervan. Niets is voor hem smartelijker, dan de geringheid, zwakheid en onvolmaaktheid van zijn geloof.

Hieruit komen voort en ontstaan in de ziel ernstige en oprechte begeerten, om langs alle wegen en middelen het geloof, door de genade des Hee-

ren, toch meer en meer versterkt te krijgen. Hiervandaan komt al dat bidden, strijden en aanhoudend worstelen om vermeerdering van het geloof, dat de Heere toch de ongelovigheid van de ziel te hulp wil komen. Daarom kan het niet anders zijn, of een waar gelovige, in het bijzonder een die nog zwak in het geloof is, heeft in de grond van zijn hart een oprechte begeerte, die de Heere Zelf gedurig opwekt, om zijn geloof hoe langer hoe meer door de genade van de Heilige Geest versterkt te krijgen.

Daarnaast is in een waar gelovige, door de genade van de Heilige Geest, ook een inwendige en oprechte begeerte om zijn leven te beteren. Niets is er wat een waar gelovige, hoe zwak hij overigens ook in het geloof moge zijn, meer met zijn vernieuwd genadedeel haat en verfoeit, dan de zonde. Als hij op zichzelf goed acht geeft, dan bemerkt hij dat hij van alle kanten met zeer veel zonden en zondige gebreken bezet is. O, hij ziet door de inwendige verlichting van des Heeren Geest, dat al zijn doen en laten zonde is, dat in hem, dat is in zijn vlees, geen goed woont. Dit nu kan niet anders dan hem zeer bedroeven, verlegen maken en voor de Heere vernederen en verootmoedigen. Dit doet hem hartelijk wensen, verlangen en begeren dat hij van zijn zonden mocht verlost worden, dat hij zijn leven mocht beteren, en heiliger en godzaliger in zijn wandel mocht zijn, voor de Heere en voor de mensen. O, hier heeft een waar gelovige, door de vernieuwing door de Heilige Geest, naar de inwendige mens, geheel lust en begeerte toe. Het zou zijn hoogste zaligheid zijn om maar geheel van alle zonden vrijgemaakt te worden, en met een volkomen hart in al de geboden des Heeren te wandelen, zonder een enige zonde, hoe klein of gering ook, aan de hand te houden. Als nu zodanige oprechte begeerte tot versterking van het geloof en tot verbetering van het leven niet werkelijk in iemand wordt gevonden, dan mag zo iemand niet komen aan des Heeren Avondmaal, indien hij niet zijn oordeel en verdoemenis wil verzwaren.

Uit: 'Des Christens enige troost in leven en sterven, of verklaring van de Heidelbergse Catechismus'